


DOI: [https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1\(31\)-019](https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1(31)-019)УДК 658.3.07  
JEL L26, M13

**Лариса Віталіївна ЛАЗОРЕНКО**  
доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри менеджменту,  
маркетингу та публічного управління,  
Національна академія статистики, обліку та аудиту,  
м. Київ, Україна  
 <http://orcid.org/0000-0002-8505-1768>  
lv108@ukr.net

## ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** В статті розкрито суть та особливості підприємництва, визначено ознаки підприємництва та його функції. Підприємництво – це діяльність, спрямована на отримання прибутку, пов'язана з ризиком та використанням інноваційних ідей. Основними ознаками підприємництва є свобода прийняття рішень, особиста відповідальність, інноваційність та фактор ризику. Підприємництво виконує наступні функції: загальноекономічну, організаційну, політичну, творчу, ресурсну та соціальну. Всі ці функції мають місце при реалізації підприємницької діяльності у різних сферах бізнесу. Іноді вони доповнюються ще рядом додаткових функцій таких, як стимулююча, регулююча. Іноколи підприємець може обмежитися лише кількома з них, але основне завдання – надання необхідних товарів та послуг споживачам отримання прибутку залишається. Працюючи в сучасних умовах підприємці також несуть відповідальність за свою діяльність перед суспільством, працівниками та споживачами. Тому вони не можуть залишатись осторонь ситуації, яка відбувається в суспільстві. Здійснюючи свою діяльність в умовах війни, їх першочергове завдання повинно полягати у забезпеченні споживачів необхідними товарами та послугами саме в таких обставинах. Якщо вони зможуть пристосуватися до ситуації, їх діяльність буде корисною суспільству, а вони самі продовжуватимуть отримувати дохід в ефективно розвиватимуться, не зважаючи ні на що.*

*Діяльність підприємницьких структур дуже важлива в умовах воєнного стану. Оскільки підприємства великого бізнесу частково, або й зовсім вимушені були піти з ринку, саме малий і середній бізнес взяв на себе*



*відповідальність за підтримку економіки держави на належному рівні. Підприємство продовжує виконувати цю свою функцію і в умовах повномасштабної війни, наповнюючи бюджет та підтримуючи економіку держави. Не дивлячись на численні проблеми він не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році. Як невеликі стартапи, так і великі підприємства досить швидко пристосовуються до нових обставин. Незважаючи на всі перешкоди, 30% компаній планують розвиток, збільшення персоналу. Найпопулярнішими сферами, в яких працюють нинішні підприємці є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів; тимчасове розміщування й організація харчування; переробна промисловість.*

**Ключові слова:** підприємництво, приватний бізнес, фактор ризику, сектори економіки, бізнес-компанія.

**Постановка проблеми.** Підприємство набуває свого розвитку ще з давніх часів, але постійно змінюється під впливом різних факторів. Будь-яка підприємницька діяльність, перш за все, націлена на отримання прибутку, але паралельно з цим обов'язково слідує інші цілі, такі, як надання якісних товарів і послуг, забезпечення потреб споживачів, завоювання ринку і т.д.

Працюючи в сучасних умовах підприємці також несуть відповідальність за свою діяльність перед суспільством, працівниками та споживачами. Тому вони не можуть залишатись осторонь ситуації, яка відбувається в суспільстві. Здійснюючи свою діяльність в умовах війни, їх першочергове завдання повинно полягати у забезпеченні споживачів необхідними товарами та послугами саме в таких обставинах. Якщо вони зможуть пристосуватися до ситуації, їх діяльність буде корисною суспільству, а вони самі продовжуватимуть отримувати дохід в ефективно розвиватимуться, не зважаючи ні на що.

Діяльність підприємницьких структур дуже важлива в умовах воєнного стану. Оскільки підприємства великого бізнесу частково, або й зовсім вимушені були піти з ринку, саме малий і середній бізнес взяв на себе відповідальність за підтримку економіки держави на належному рівні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Значний внесок в дослідження сутності та особливостей підприємницької діяльності зробили такі науковці, як: Александрова Б., Гой І., Жорсан І., Мочерний С., Сизоненко В., Хірса І., Шкірко О., Шоля Р. та інші.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є аналіз сучасних підходів до підприємництва та особливостей їх реалізації в умовах війни.

**Виклад основного матеріалу.** Головною метою підприємництва є створення прибутку. Адже, за допомогою підприємницької діяльності людина здобуває ту чи іншу фінансову незалежність, стає більш впевненою в собі та своїх можливостях, набуває відповідного досвіду, а з іншого боку, за допомогою своєї діяльності може принести користь суспільству через надання відповідних послуг або забезпечення населення відповідними товарами.

Поняття підприємництва є історичним, оскільки протягом століть свого формування його зміст коригувався та уточнювався залежно від умов та середовища розвитку, факторів, які впливали на створення та розвиток підприємств [1, с. 133-136].

У сучасній редакції Господарського кодексу у ст. 42 підприємництво як вид господарської діяльності визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2].

Сизоненко В.О. підприємництвом називає розвиток інновативної ідеї в процесі самоорганізації та саморозвитку підприємства у взаємодії з внутрішнім і зовнішнім середовищем його функціонування [3, с. 45].

На думку Шкірко О.І., підприємництво – це заснована за власні кошти і на власний ризик діяльність суб'єкта господарювання, яка здійснюється з метою отримання прибутку та є основою розвитку інноваційної діяльності і ринкової економіки в країні [4, с. 50].

Узагальнюючи вищезазначені судження, можна стверджувати, що підприємництво – це діяльність, спрямована на отримання прибутку, пов'язана з ризиком та використанням інноваційних ідей.

Відомі вітчизняні науковці, такі як Мочерний С., Варналій З., Виноградська А., Сизоненко В. на основі узагальнень наукових поглядів виділили специфічні риси (ознаки) підприємництва, які показані на рис. 1 [5, с. 244; 6, с. 178].



**Рис. 1. Ознаки підприємництва**



Для кращого розуміння ознак підприємництва, розглянемо їх детальніше.

Свобода прийняття рішень означає, що підприємець має право вільно робити вибір виду діяльності, партнерів, ринку збуту, методів та способів просування товарів і послуг до ринку, потенційних споживачів, способу реалізації підприємницької ідеї. Отже, підприємець сам оцінює свої можливості, перешкоди, загрози та майбутні результати.

Особиста відповідальність тісно пов'язана із основною діяльністю підприємця. Створюючи власний бізнес підприємець повинен усвідомлювати відповідальність за результати своєї діяльності перед майбутніми споживачами, потенційними партнерами та персоналом, який він залучає для ведення бізнесу. Том не зважаючи на основну мету підприємництва – отримання прибутку, підприємець повинен дбати про імідж своєї компанії та перспективи розвитку.

Інноваційність діяльності передбачає створення чогось нового, розробку нових ідей креативний підхід до справи, по можливості використання сучасних технологічних можливостей для ведення бізнесу.

Фактор ризику завжди супроводжує будь-який вид підприємницької діяльності. Тому перед підприємцем у сучасних умовах господарювання стоїть непростий вибір щодо процесу ведення бізнесу, умов ведення бізнесу, визначення видів і рівня ризиків та вибору способів їх мінімізації.

Підприємництво як соціально-економічне явище виконує окремі функції. Серед них найчастіше як головні виділяють такі [7, с. 17]:

1. Загальноекономічна функція – у сфері підприємництва здійснюється виробництво товарів, послуг та виконуються роботи задля задоволення попиту споживачів.

2. Ресурсна – підприємець зацікавлений у раціональному використанні та економії ресурсів для досягнення поставлених цілей.

3. Організаційна функція підприємництва проявляється у свободі вибору підприємцем напрямку свого розвитку та умінні організувати цей процес.

4. Соціальна функція сприяє покращенню ситуації у сфері зайнятості та підвищенню рівня добробуту населення.

5. Політична функція проявляється у відносинах з приводу володіння та користування засобів та предметів праці.

6. Творча – у сучасних умовах підприємець за рахунок свого творчого мислення може отримати конкурентні переваги на ринку.

Всі ці функції мають місце при реалізації підприємницької діяльності у різних сферах бізнесу. Іноді вони доповнюються ще рядом додаткових функцій таких, як стимулююча, регулююча. Інколи підприємець може



обмежитися лише кількома з них, але основне завдання – надання необхідних товарів та послуг споживачам отримання прибутку залишається.

Приватний бізнес завжди був основним джерелом податкових надходжень до бюджету. Адже формування доходної частини бюджету здійснюється в основному за рахунок податкових надходжень, основним з яких є податок на прибуток. Саме приватний сектор економіки є платником такого податку.

Підприємництво продовжує виконувати цю свою функцію і в умовах повномасштабної війни, наповнюючи бюджет та підтримуючи економіку держави. Як же вплинула війна на ситуацію в підприємстві України та як бізнес продовжує своє існування в умовах воєнного стану.

Вже два з половиною років український бізнес працює в умовах повномасштабної війни. Не дивлячись на численні проблеми він не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році. Як невеликі стартапи, так і великі підприємства досить швидко пристосовуються до нових обставин.

Незважаючи на всі перешкоди, 30% компаній планують розвиток, а 36% планує збільшити кількість персоналу [8].

Початок війни наніс серйозний удар по українському бізнесу. За загальними підрахунками втрати малого та середнього бізнесу склали понад \$83. Близько 10 мільйонів українців переїхали, при чому частина з них стала ВПО, а більшість виїхала за кордон [8].

За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд. грн. І це без втрат від руйнувань.

МВФ оцінює втрати України через військове вторгнення російських окупантів 35 % ВВП.

Згідно з опитуванням Mastercard понад 60% українських підприємців, незважаючи на важкі часи, продовжують свою діяльність. Понад 90% тих, кого бойові дії в країні змусили припинити роботу, готові її відновити. Проте близько половини респондентів впевнені, що відновлення займе від 1 до 3 років. 79% респондентів значно скоротили обсяги бізнесу, 19% працюють на довоєнному рівні, і лише 2% зуміли збільшити обороти. Майже 50% компаній зазнали змін з 24 лютого 56% підприємців сказали, що їм потрібні нові замовлення та ринки збуту, 33% не мають грошей на подальший розвиток, 23% хочуть вирішити труднощі з логістикою [9, с. 27].

Як свідчить опитування ЄБА, лише 17% компаній працюють у повному обсязі, а кожна третя не працює. Третина підприємців планує



відновити діяльність. Приблизно такі ж результати показали й опитування інших організацій.

Навіть в умовах війни бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони. Цю тезу в останній тиждень повторюють майже всі представники уряду [10].

За рік ситуація кардинально змінилась. Велика кількість компаній повернулась на ринок, повернулась і значна частина працівників. Якщо протягом 2022 року бізнес працював у режимі виживання, не маючи змоги планувати роботу навіть на місяць вперед, то зараз компанії прилаштувались до нових умов і складають повноцінні 2-3 річні плани розвитку [8].

На початок осені 2023 року в Україні працюють понад 2 мільйони ФОПів. При цьому, велику кількість було зареєстровано протягом саме 2023 року. В середньому протягом місяця реєструвалося близько 25000 нових бізнес-компаній, а закривається близько 17000.

Найкраще в умовах війни вистояв ІТ-сектор. Жоден з українських проектів не було закрито, більше того, сотні з них отримали додаткові інвестиції та мали великий попит на українському і міжнародному ринках. Серед таких можна назвати проекти Skyworker, Trinetix, RevMyWork та інші.

Стрімкий розвиток бізнесу ветеранів відіграв значну роль в підвищенні економічного стану країни. Ветерани та члени їх родин започатковують чимало малих і середніх компаній різного профілю:

сільськогосподарського;

харчування і кав'ярні;

малі підприємства з виготовлення різноманітної продукції тощо [8].

Значне місце у розвитку українського бізнесу відіграє і міжнародна підтримка у фінансуванні. За даними Урядового порталу український бізнес отримав від міжнародних партнерів більш ніж 4 млрд євро [11].

Приватний бізнес отримав допомогу як у вигляді прямого фінансування, так і у розподілі кредитних ризиків і гарантів, грантів, донорської допомоги, страхування воєнних ризиків. В процесі реалізації проекти на 2,7 млрд євро і підписані ліміти ще на 1,5 мільярди євро.

Найбільша допомога надійшла від:

Європейського банку реконструкції і розвитку;

Європейського інвестиційного банку;

Міжнародної фінансової корпорації (IFS);

KfW – державного банку Уряду Німеччини;

USAID – Агентства США з міжнародного розвитку [8].

У 2024 році майже 80% підприємств малого і середнього бізнесу розширюють свій бізнес. За рік з 76% до 79% збільшилась кількість



підприємців, що планують розширення бізнесу. З них 30% планують відкриття нових напрямків бізнесу, а 14% планують розширювати географію діяльності та виходити на інші ринки [12].

До 80% зросла кількість підприємців, які залучають кошти у розвиток власного бізнесу у 2024 році. Для порівняння, минулого року такі підприємці складали лише 67%. Як і раніше бізнес здебільшого покладається на власні сили – особисті кошти – 40% та меншою мірою на гранти – 20%) кредити – 12% та інвестиції 9%. Наміри щодо кредитів та інвестицій незначно зросли [12].

Ключовими питаннями для компаній протягом останнього часу є безпека та захист співробітників – 85%, здоров'я та психічний стан співробітників - 70%, ракетні атаки росії на критичну інфраструктуру та бізнес-активи - 61%, залучення та збереження висококваліфікованих працівників – 56%, економічна та споживча рецесія – 54% [12].

За опитуванням НБУ у лютому бізнес пом'якшив негативні оцінки поточних результатів та перспектив своєї діяльності. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності, який у лютому 2024 року зріс до 47.5 з 41.0 у січні. Підприємства торгівлі єдині серед опитаних секторів позитивно оцінили свою ділову активність завдяки зниженню інфляційного тиску, збереженню стійкості валютного ринку та сталому споживчому попиту: секторальний індекс у лютому зріс до 50.1 з 38.9 у січні. Натомість підприємства промисловості, хоч і пом'якшили, проте зберегли песимістичні очікування щодо результатів своєї економічної діяльності, зважаючи на високі безпекові ризики та логістичні проблеми через блокування західного кордону: секторальний індекс у лютому становив 48.3 (у січні – 43.7) [12].

Найпопулярнішими сферами, в яких працюють нинішні підприємці є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів; тимчасове розміщування й організація харчування; переробна промисловість [12].

**Висновки.** Отже, підприємництво продовжує виконувати цю свою функцію і в умовах повномасштабної війни, наповнюючи бюджет та підтримуючи економіку держави. Не дивлячись на численні проблеми він не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році. Як невеликі стартапи, так і великі підприємства досить швидко пристосовуються до нових обставин. Незважаючи на всі перешкоди, 30% компаній планують розвиток, збільшення персоналу. Найпопулярнішими сферами, в яких працюють нинішні підприємці є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів; тимчасове розміщування й організація харчування; переробна промисловість.



### Список використаних джерел:

1. Шоля Р.І. Сутність підприємництва та його роль у економічному розвитку регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 21. Ч. 1. С. 133-136.
2. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Сизоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми *Економіка України*. 2002. № 9. С. 45-51.
4. Шкірко О.І. Сутність та поняття підприємництва в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6 (62). С. 48-52.
5. Гой І.В. Підприємство: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 368 с.
6. Мочерний С.В. Основи підприємницької діяльності: посібник. Київ: Академія, 2001. 280 с.
7. Александрова Б.В. Торгово-промислові палати в Україні як інституції стимулювання розвитку підприємництва: дис. канд. екон. наук: 08.00.03 Дніпропетровськ, 2016. 251 с.
8. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analytyka/>
9. Жорсан І.В., Хірса І.М. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 14. С. 26-31.
10. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
11. Урядовий портал. Діюча міжнародна підтримка українського приватного сектору складає понад 4 млрд. євро. URL: [kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua)
12. Данилишин Б. Бізнес в умовах війни: виклики та оптимізм. URL: [https://glavcom.ua/columns/b\\_danilishyn/biznes-v-umovakh-vijni-vikliki-ta-optimizm-989816.html](https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/biznes-v-umovakh-vijni-vikliki-ta-optimizm-989816.html)

**Larysa LAZORENKO**

Doctor of Economic Sciences, Professor,  
Head of the Department of Management,  
Marketing and Public Administration,  
National Academy of Statistics, Accounting and Auditing,  
Kyiv, Ukraine



<http://orcid.org/0000-0002-8505-1768>  
lv108@ukr.net





---

## FEATURES OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF WAR

**Abstract.** *The article discloses the essence and features of entrepreneurship, identifies the features of entrepreneurship and its functions. Entrepreneurship is an activity aimed at making a profit, associated with risk and the use of innovative ideas. The main features of entrepreneurship are freedom of decision-making, personal responsibility, innovativeness and risk factor. Entrepreneurship performs the following functions: general economic, organizational, political, creative, resource and social. All these functions take place in the implementation of entrepreneurial activity in various areas of business. Sometimes they are supplemented by a number of additional functions, such as stimulating, regulating. Sometimes an entrepreneur can limit itself to only a few of them, but the main task of providing the necessary goods and services to consumers for profit remains. Working in modern conditions, entrepreneurs are also responsible for their activities to society, employees and consumers.*

*Therefore, they cannot stay away from the situation that is taking place in society. Carrying out their activities in wartime, their primary task should be to provide consumers with the necessary goods and services in such circumstances. If they can adapt to the situation, their activities will be useful to society, and they themselves will continue to receive income and develop effectively. The activities of business structures are very important under martial law. Since large businesses were partially or completely forced to leave the market, it was small and medium-sized businesses that took responsibility for maintaining the state's economy at the proper level. Entrepreneurship continues to perform this function in the conditions of a full-scale war, filling the budget and supporting the state's economy. Despite numerous problems, it not only survived, but also began to develop quite actively in 2023. Both small startups and large enterprises adapt to new circumstances quite quickly. Despite all the obstacles, 30% of companies plan to develop and increase staff. The most popular areas in which current entrepreneurs work are wholesale and retail trade, repair of motor vehicles; temporary accommodation and catering; processing industry.*

**Keywords:** *entrepreneurship, private business, risk factor, sectors of the economy, business company.*